

Ana Dolinar Horvat, Matej Puc

Žanina Mirčevska

V LABIRINTU UTOPIČNE VIZIJE O SEBI

Besedilo *Žlahtni meščan* je nastalo po naročilu, ki ga je Molière dobil z dvora Ludvika XIV. Naročilo je bilo povezano s temo »turški obred«, ki jo je izbral kralj sam. Naročili so prireditev (komični balet s plesom in petjem), na kateri se bodo kralj in dvorjani zabavali.

Pisanje po naročilu Molièru ni bilo tuje. Največ preglavic pri pisanju *Žlahtnega meščana* mu je povzročala tematika naročila. Molière si je moral izmisliti zgodbo, v kateri bi bil »turški obred« osrednji dogodek. Pisec karakternih komedij je dobil naročilo za situacijsko komedijo. »Razklanost« avtorjevega rokopisa se čuti v besedilu, ki je v prvi polovici visoka komedija, zatem pa preide v burko. Voltaire je besedilo ocenil kot slogovno neizenačeno, kot nedosledno oz. kot zabavljашko. Kritiki izvirnega besedila niso dobro ocenili, vendar avtorjev cilj ni bila izenačenost žanra in stila, temveč komična predstava, ki bi kralja zabavala.

»Turški obred«, ki ga je kralj hotel videti v predstavi, ima kulturnozgodovinsko ozadje. Leto dni pred naročilom je na francoskem dvoru gostoval odposlanec turškega sultana. Turško delegacijo je sprejel sam Ludvik XIV. z vsemi častmi, vendar pa vodja turške delegacije sploh ni pokazal navdušenja ali spoštovanja do sijajnega sprejema. Otomanski diplomat je bil zadržan in ravnodušen (lahko bi rekli barbarski) do vsega, kar so mu razkazali (Evropejci); še več, podal je celo neke netaktne pripombe in tako užalil sončnega kralja, navajenega, da ga vsi občudujejo in častijo. Skratka, obisk turške delegacije je izzval nejevoljo in kraljeva želja, da mu pripravijo igro, ki se bo norčevala iz »turškega obreda«, je bila želja po tihem maščevanju zaradi omenjenega incidenta.

Molière se je lotil naročila, a namesto da bi parodiral Turke, je ustvaril meščana Jourdaina in prek njega parodiral dvorne ceremoniale, ki so imeli en sam namen – predstaviti blišč velikega vladarja. To, kar počne Jourdain, da bi pogostil markizo Dorimeno, ni nič drugega kot parodija na ceremoniale, ki jih je izvajalo plemstvo, da bi pokazalo svojo veličino.

Molière je napisal besedilo, v katerem prevladujeta balet in petje, tako da se je kralj najverjetneje zabaval in niti posumil ni, da gre tudi za parodijo na njegove ceremoniale. Na prvi pogled besedilo deluje zabavljашko, vendar obravnava teme, ki segajo globlje v problematiko stvarnega in navideznega.

Besedilo med drugim razgali paradoks obreda. Obredi obstajajo zaradi gostitelja in ne zaradi gosta. V besedilu *Žlahtni meščan* je obred predmet komičnega, ker se za njegovo formo skrivajo neukost, plehkost, nerazgledanost, primitivnost; torej je obred sredstvo, s katerim zapolnimo praznino. Naša življenja so polna obredov. Pomislimo na vse »obrede« (ceremoniale in protokole), ki jih uprizarjamo vsak dan. Želja po dobro izvedenem obredu je absurd, ker obred postane cilj samemu sebi.

****

V osnovi je *Žlahtni meščan* satira na družbeno povzpetništvo. S temo stremuštva Molière kritizira tako buržoazijo kot aristokracijo. V besedilu *Žlahtni meščan* so eni in drugi prikazani kot skrajno pokvarjeni in koristoljubni. Meščan Jourdain je morda še najbolj iskren in pošten v svojih namerah in dejanjih.

Zgodba je zelo preprosta. Meščan Jourdain si želi, da bi ga plemiči sprejeli kot sebi enakega. Inicijacija te želje je verjetno dejstvo, da se je zaljubil v markizo Dorimeno. V svet plemstva si želi vstopiti, da bi se ji približal. Zaljubljen je kot najstnik, ki nima ne poguma ne stila, da bi to izrazil. Njena bližina mu popolnoma zadošča in pripravljen je narediti ali dati vse, da bi dobil priložnost za srečanje in pogovor z njo. Zaradi slepe zaljubljenosti izgubi pamet in iz sebe naredi osla, ki ga drugi izkoriščajo.

V času nastanka besedila je bilo to, da bi nekdo rad postal plemič, nekakšna fiksna ideja. Torej je bilo besedilo absurdno v samem izhodišču ... Danes ta ideja – postati plemič – niti ni tako absurdna, saj je z denarjem mogoče kupiti tudi plemiški naziv. Osupljivo je, a obstajajo navodila, kako postati plemič ali kako uspešno hliniti aristokratsko poreklo. To, kar sledi, je kratek fragment nekega navodila o »preboju v aristokratske kroge«.

Navodila, kako postati aristokrat:

1. Spremenite si ime oz. dodajte svojemu imenu pristavek, npr. sir, lord, baron ali »plemeniti« ... Dodajte še eno, dve ali več imen, saj imajo rojeni aristokrati navadno več imen (postanite npr. *Beatrice Mary Victoria Fedore* ali *Alfred Ernest Albert* ali *Artur William Patrick Albert*).
2. Postanite poznavalec modnih znamk (*brand-names*).
3. Naučite se izborne angleščine (*British English*).
4. Udeležujte se pomembnih družabnosti: to so konjske dirke, operne in gledališke premiere, modne revije, zabave visokih krogov, zabavna druženja lobistov, koncerti, prireditve, na katerih podeljujejo nagrade za pomembne umetniške ali gospodarske dosežke.
5. Lepo se oblačite (če si ne morete privoščiti dragih oblek, si jih sposodite).
6. Najemite lepo hišo in organizirajte zabavo.
7. Nenehno omenjajte imena pomembnih ljudi.

Čeprav omenjeni seznam deluje neresno, je veliko posameznikov, ki sledijo takšnim navodilom in se uspešno gibljejo v aristokratskih krogih. Taki posamezniki so v vsakem okolju in okolica jih, žal, tudi sprejema kot »aristokracijo« ali kot »ljudi z vrha«.

Molière je v besedilu pokazal tudi »grdo« plat meščanskega. V dirki za dobiček buržujski sloj ni nič bolj človeški ali pošten. Dobiček je nad vsem in vsak upošteva misel, da »cilj upravičuje sredstva«.

Jourdain je razpet med plemstvom in meščanstvom; zares bi rad pridobil aristokratski značaj in pripravljen je zelo veliko investirati, da bi ta cilj dosegel. Najame celo armado ljudi, da bi mu pomagala na poti do vrha. Začne se učiti manir in prakticira razne spretnosti, se izobražuje, vlaga v svoj videz, znanje ... Skratka, bolj je ambiciozen od vseh lažnih aristokratov, ki so se sami razglasili za aristokrate ali se preprosto umestili med plemstvo.

Jourdain je zelo človeški (kljub njegovi abotnosti smo ves čas na njegovi strani), ker je stremuštvo zelo človeško in vsak od nas bi se delno prepoznal v njem, saj si vsak želi biti višje na socialni lestvici. Konec koncev ni nič slabega, če nekdo hoče biti aristokrat. Sama beseda aristokrat izvira iz grške besede *áristos*, kar pomeni »najboljši, najodličnejši, najplemenitejši«. Aristokrat ima v vsakem pogledu visoke standarde. Sodobni aristokrati so izobraženi, vplivni, odgovorni (so aktivni in odzivni glede stanja sveta), s svojim bogastvom lahko konkretno pomagajo in vplivajo na določene procese, imajo manire, okus in stil.

Če dobro pogledamo Jourdainove namere, so ambiciozne in iskrene. Jourdain hoče zares doseči attribute aristokracije. Da bi postal aristokrat, je pripravljen narediti vse (tudi če ga trpinčijo, potrpi, samo da bi bil sprejet med plemstvom). O tem govori prizor s »tujci«, ki ga hočejo povišati v mamamučija. Inicijacija je izvedena kot obred, pri katerem je Jourdain zlorabljen. Inicijacija, ki jo izvajajo »tujci«, ni nič drugega kot »sadiščno« izživljanje nad Jourdainom. Jourdain to razume in sprejme kot nujnost na poti k transformaciji.

Zgodba o Jourdainovi transformaciji je zgodba o ambicioznosti. Ambicioznost je sama po sebi pozitivna značilnost, vendar je Jourdainov problem v tem, da je prepad med željo in zmožnostmi tako velik, da se v želji po transformaciji osmeši. Na začetku je Jourdain naiven, vendar razsoden, proti koncu zgubi stik z realnostjo in konča v labirintu utopične vizije o sebi, kar ni nič drugega kot norost.

Na začetku Jourdain deluje komično, proti koncu pa se njegova komičnost stopnjuje do farsične groteske, ki postane srhljivka o Jourdainovi transformaciji. Posamezniki okrog njega so brezsrčni in niti enega ni, ki bi mu poskušal odpreti oči. Jourdain ne pride do točke prepoznavanja oz. streznitve. Ostane izgubljen v svoji lastni idealni projekciji o sebi kot plemiču. Kljub veliki neumnosti je neskončno simpatičen, ker je v svojem stremuštvu iskren in čist. Stremuštvo je značilnost našega časa in ni dvoma, da se bo v Jourdainovi podobi ali v podobi ostalih, ki ga obkrožajo in izkoriščajo, prepoznal marsikdo od nas ...